

hoven; legden zij hoge straffen op, dan kon men bij de gemachtigde in beroep gaan.

Men ziet: gestraft kon eerst worden wanneer vastgestelde prijzen overtreden waren. Die vaststelling had heel wat voeten in de aarde. 'Eerst in de zomer van '41, dus een vol jaar te laat, werden', aldus dr. B. Pruijt in zijn belangrijke studie *Prijsbeheersingspolitiek* (1949), 'de doeleinden van de prijsbeheersingspolitiek scherp geformuleerd. In plaats van de compromissen van groepsbelangen kon toen komen een bewust nastreven van doeleinden, gebaseerd op het algemeen belang.'¹ Dat algemeen belang werd nagestreefd niet alleen door (behalve op de agrarische sector) elke prijscalculatie op basis van de vervangingswaarde af te wijzen maar ook door de rente- en winstnormen drastisch te verlagen. Hadden die normen aanvankelijk telkens 5% mogen bedragen, nu ging men er van uit dat de rente op het bedrijfskapitaal niet meer dan 4% mocht zijn en dat daarbovenop slechts 2% winst mocht worden gemaakt. De nieuwe prijzen werden geleidelijk per bedrijfstak vastgesteld waarbij men van de calculatie van een gemiddeld, goedgeleid bedrijf uitging; inefficiënte bedrijven werkten dus niet verlies, bedrijven die extra-goed geleid werden, konden extra-winst maken. Anders dan in Duitsland, waar men er slechts van uitging dat een individueel bedrijf geen oorlogswinst maken mocht, werd door het Nederlandse stelsel de efficiency bevorderd; het hoofd van de *Abteilung Preisbildung* van Fischböcks *Generalkommissariat*, dr. K. Trabold (een redelijk man, geen Nazi), achtte het Nederlandse systeem dan ook beter dan het Duitse maar kon de Duitse autoriteiten, in de eerste plaats zijn Haagse chef Fischböck, die begin '42 in Duitsland *Reichskommissar für die Preisbildung* werd (hij combineerde die nieuwe functie met zijn taak in Den Haag), niet voor het Nederlandse systeem winnen.

Dat systeem had één praktisch nadeel: het was moeilijker toe te passen dan het Duitse doordat men eerst in een bepaalde bedrijfstak moest nagaan wat eigenlijk de gemiddelde, goedgeleide bedrijven waren. Veelal bleek dat onmogelijk; dan nam men zijn toevlucht tot het theoretische begrip 'normbedrijf'. Hoe dat begrip toegepast moest worden, werd eerst in de lente van '42 op schrift gesteld en nadien bleven toch nog tal van afwijkingen naar boven of beneden mogelijk. Schokkers dienst beperkte zich daarbij tot de industriële bedrijven (en wist in de herfst van '42 bij Seyss-Inquart te bereiken dat de rijksbureaus van handel en nijverheid hun bevoegdheden op dit terrein verloren) – vaste normen voor de handel, het ambacht en het verkeerwezen werden niet vastgesteld.

¹ B. Pruijt: *Prijsbeheersingspolitiek*, p. 299–300.